

De Gentse Universiteit gedurende de Eerste Wereldoorlog (2)

M. BITTLESTONE

Uit de besprekingen van deze vergadering blijkt duidelijk hoe groot de verwarring en de onwetendheid waren over de betekenis van het „ere-hoogleraarschap” dat de Duitse overheid had ingesteld. Hoffmann zelf citeerde artikel 12 van de Onderwijswet van 1849 en betreurde dat er ere-hoogleraren tot ambtenaar waren benoemd zonder de toestemming van het Ministerie van Onderwijs, zoals deze wet het vereiste. Hij konkludeerde dat „de staat zijn eigen wetten brak” en legde een motie ter tafel waarin gevraagd werd dat deze wetten strikter zouden toegepast worden; in een latere opmerking legde hij echter de vinger op de wonde : „We hebben nu een Verwaltungschef en onze ministeries bestaan slechts op papier”.

Niet iedereen vond het probleem zo ontmoedigend. De Bruyker verwierp om het even welke mogelijke compromissen of speciale regelingen en wees erop dat men de zog. „ere-” categorie juist had ingesteld om aan de bestaande situatie tegemoet te komen : „Diegenen op wie we niet kunnen rekenen, moeten ofwel ere-hoogleraar worden of maar helemaal weggaan. Anders zouden we de gehele universiteit wel naar Brussel kunnen verhuizen”. Tenslotte werd door de vergadering overeengekomen dat men aan de overheid het verzoek zou richten niet nog meer hoogleraren te benoemen op posten die hen konden beletten hun volle verantwoordelijkheden aan de universiteit waar te nemen²⁴.

De Bestuurlijke Scheiding had ook invloed op de universiteit als instelling. De „Bekrachtigingskommissie”, die nazicht uitoefende op de inhoud van de kolleges en oefeningen en op de geldigheid van de diploma's en graden, was in twee afzonderlijke lichamen, één voor Vlaanderen en één voor Wallonië, gesplitst en moest voortaan bestaan uit de direktors-generaal van vijf ministeries. Meer konkreet werd aan de fakulteiten meegedeeld dat „wegens de oorlogstoestand” de Centrale Examenkommissie zou samengesteld zijn uit hoogleraren van Gent, die ook de studenten van buiten de universiteit die

24. Het probleem bleef bestaan en verergerde in feite, daar leden van het Akademisch Personeel die op andere posten waren benoemd, een groeiende tegenzin vertoonden om hun universitaire posities op te geven.

wensten voort te studeren, moesten ondervragen. Deze commissie was nu alleen bevoegd voor het Vlaamse landsgedeelte; aldus konden — volgens het in april door de Belgische regering uitgevaardigde dekreet tegen de Bestuurlijke Scheiding — diegenen die als commissieleden examineerden of voor hen examens aflegden, na de oorlog sankties verwachten. Als gevolg daarvan legden vele studenten eenvoudig geen examens af, hoewel sommigen onder hen door de overheid onder druk werden gezet, omdat ze geloofden dat hun diploma's na de oorlog ongeldig zouden verklaard worden²⁵.

Al deze verzoeken werden ingewilligd. De houding van de Hogeschool tegenover de Bestuurlijke Scheiding kwam pas opnieuw ter sprake, toen P. Tack als directeur-generaal voor het Hoger Onderwijs een verzoek van de „Facultés Modernes de Liège” doorgaf, die de daar afgelegde examens, tenminste voor een deel, wenste geregistreerd te zien²⁶. Tack vroeg of de universiteit dit „in principe” mogelijk achtte. De Vreese, gesteund door Van Roy en — na enkele aarzelingen — door De Decker, maakte van de bespreking in de Senaat gebruik om te proberen de principiële beslissing erdoor te krijgen dat de universiteit examens uit het Waalse landsgedeelte *onmogelijk* kon registreren. Hij stelde voor het verzoek af te wijzen met name omdat zulk een samenwerking „in strijd zou zijn met het beginsel van de Bestuurlijke Scheiding”. Dosfel en Speleers daarentegen verwierpen de bevoegdheid van de „Vlaamse administratie” om de vraag te stellen, hoewel Speleers van oordeel was dat het niet de taak was van de Senaat om een oordeel te vellen over de administratie. Hij stelde veeleer voor aan het verzoek te voldoen, daar de Bestuurlijke Scheiding nog niet volledig was; het Belgisch verband bestond nog altijd; wanneer de Waalse overheid haar plicht niet deed, moest de universiteit de helpende hand reiken. Hij vond echter geen steun voor zijn opvattingen, hoewel men toegaf dat de Bestuurlijke Scheiding nog „iets vaags” was. De motie van de rektor werd aangenomen: het verzoek van Luik werd verworpen, de Facultés Modernes kregen de raad zich tot de Centrale Examencommissie te wenden. Op dezelfde vergadering wees Hoffmann erop dat het academisch personeel dat tot de

25. Het jaar daarop bij voorbeeld trad de overheid streng op tegen niet gediplomeerde dokter-studenten, die werk hadden gevonden in plaatselijke praktijken. Zij werden gewaarschuwd dat hun verbod zou opgelegd worden om te werken, indien ze geen eindexamens zouden afleggen voor de commissie. Sommigen werden overgehaald de bedreiging te negeren. Inderdaad werd aan diegenen die zulk een „aktivistendiploma” hadden behaald, net als diegenen die zich aan de universiteit hadden laten inschrijven, na de oorlog verboden verder te studeren of hoger onderwijs te volgen.

26. Er bestond waarschijnlijk een zekere vijandigheid tegenover deze partikuliere instelling, zoals ze was opgericht door Prof. G. Closset, hoofd van het „Institut Central d'Études Supérieures”, met de bedoeling (met de medewerking van sommige stafleden van de universiteit) de Universiteit van Luik tijdelijk te vervangen. August Borms had dit ontmaskerd als een kneep om de universiteiten gesloten te houden en de vernerlandsing van Gent te verhinderen. Zie A.L. Faingnaert, *Verraad of Zelfverdediging?* (Kapellen, 1932), blz. 352.

Vlaamse kommissie behoorde, ook de studenten in het Frans hoorde te examineren, indien dit werd verlangd, en „legde er de nadruk op dat ze niet intolerant mochten wezen”²⁷.

Tegen het einde van het eerste jaar hadden de gematigde activisten het pleit verloren. Het argument dat de wettelijkheid van de vernederlandste hogeschool bevestigde door te verwijzen naar de vroegere regeling bij K.B. en niet bij wet, had zijn waarde en deugdelijkheid verloren door een reeks onderwijswetten waardoor iedereen in Gent betrokken werd bij de scheiding van België; zij die deze niet actief ondersteunden, legden zich neer bij het fait accompli. De Senaat — het moet gezegd worden — was wel ernstig verdeeld en bestond uit een geëngageerde activistische meerderheidsgroep en een kleine loyalistische faktie. Deze trachtte haar besluiten te bepalen door de weg van de geringste weerstand te volgen; maar dit was sinds het begin van het academisch jaar aanzienlijk moeilijker geworden, daar de geëngageerde activisten door de nieuwe wijzigingen de wind in de zeilen hadden; de loyalisten daarentegen hadden zich aan de nieuwe macht in het land onderworpen en stonden daardoor afgesneden van elke invloed die van de passivisten of de Belgische regering kon uitgaan. Door de universiteit te aanvaarden waren ze midden in het activistische kamp terechtgekomen. Ze konden nog wel argumenteren dat het geen breuk der loyaliteit was geweest onder de Duitse bezetting Nederlandstalig onderwijs te bevorderen — hun werk aan de universiteit was nauwelijks van die aard dat het als verraad kon bestempeld worden —, de gevolgen van hun daad dreven hen echter precies in die richting. Waren ze nog steeds loyaal tegenover België, dan was het zeker niet tegenover de regering, die hen had bedreigd en gedesavoueed en die beloofd had de verwezenlijkingen van de Duitse bezetting — de goede met de slechte — na de oorlog ongedaan te maken. Zij waren loyaal tegenover een nieuw België dat uit de oorlog kon geboren worden en dat de veroveringen aan Vlaamse zijde zou behouden. Alleen al om deze reden konden zij geen samenhangend alternatief bieden tegenover de Raad van Vlaanderen, wat die ook zou doen.

De opening van het tweede academisch jaar van de vernederlandste universiteit in oktober 1917 was met een militante, activistisch toon verbonden en stond daarmee duidelijk in contrast met de verklaringen en defensieve uitspraken van het jaar tevoren. In zijn openingsrede over „Stamgevoel en stambewustzijn” deed Prof. Hoffman een aanval op het gecentraliseerde politieke systeem van België en keurde hij de Bestuurlijke Scheiding goed. Het inlichtingsboekje dat enkele tijd later verscheen, verklaarde dat de uni-

27. Dit detail blijkt een aantal Franstalige families in verlegenheid te hebben gebracht, die in die omstandigheden aannamen, dat hun patriotisme buiten kijf stond, zolang ze maar geen Nederlands spraken. A.R.U.G. 4A 2/4 188 (324).

versiteit de discussie over het loyaliteitsargument gewonnen had; het maakte verder geen gewag meer van België, maar had het herhaaldelijk over Vlaanderens ontwikkeling en vernoemde éénmaal zijn „kulturele en politieke zelfstandigheid”. Het eerder kort uitgevallen stuk over de medische fakulteit stelde eenvoudig het patriottisme aan de kaak, dat ervoor verantwoordelijk was dat niet bevoegde studenten in de geneeskunde die in bezet België aan het werk waren, hun laatste examens niet konden afleggen.

* * *

1. Het eeuwfeest

Het begin van de nieuwe periode werd o.a. beheerst door de beslommingen rondom de viering van het eeuwfeest van de universiteit, die op 3 november moest plaatsvinden Hoffman had een lijst van uitnodigingen opgesteld. Bij de Vlaamse organisaties kwam de Raad van Vlaanderen niet voor, niet direkt omdat men ertegen was, maar omdat P. Tack een uitnodiging ongeschikt vond. Tot de uit te nodigen Duitse waardigheidsbekleders behoorden o.a. von Falkenhausen, de Studienkommission o.l.v. von Dyck en Etappeninspekteur von Schickfuss. Men verwachtte dat tenminste de gouverneur-generaal zou komen, omdat het zijn bedoeling was bij deze gelegenheid aan de universiteit rechtspersoonlijkheid te verlenen en haar een kapitaal van vier miljoen frank te schenken.

Een voorstel om bij de viering een aantal eredoktoraten uit te reiken werd op de fakulteitszittingen besproken, maar gaf aanleiding tot bovenmatig grote moeilijkheden. De Fakulteit van de Rechten wenste alleen Vlamingen aan te duiden, die van de Wijsbegeerte en Letteren had een lange lijst waarop naast hoofdzakelijk Nederlanders, Vlamingen en Duitsers ook een Fransman, een Rus en anderen voorkwamen, terwijl de Fakulteit der Wetenschappen zich voor het gehele voorstel niet warm kon maken.

Op een senaatsvergadering trachtte men tot eensgezindheid te komen, maar men kwam alleen tot het inzicht dat er weinig hoop was een konsensus te bereiken. Er ontstond een levendige discussie over politiek en over principekwesties. Algemeen werd aangenomen dat Franse, Britse en waarschijnlijk ook Nederlandse academici een eredoktoraat van Gent zouden weigeren; dat de dan nog overblijvende Duitsers het wel zouden aannemen, kon wel eens kompromitterend worden. Daarom werd voorgesteld het geplande initiatief uit te stellen tot na de oorlog.

Vooraf Nederlandse leden van de Akademieraad twijfelden eraan of hun landgenoten wel zouden ingenomen zijn met zulk een onderscheiding, wat Godee-Molsbergen van zijn kant tegensprak. Tack en de Vreese vonden dat men geen belang moest hechten aan het politieke standpunt en alleen rekening mocht houden met wetenschappelijke verdienste, maar Speleers vond deze houding onrealistisch. Hij vreesde dat men zich belachelijk zou maken

en dat de Vlaamse opinie zich zou beledigd voelen, als men Duitse academici zou onderscheiden. Hieromtrent om nadere uitleg gevraagd, gaf hij toe dat de toestand sinds het uitbreken van de oorlog veranderd was en dat de Duitsers „vrienden van de Vlamingen” waren. Sommige dingen waren echter niet veranderd: „Wij zijn nog altijd Belgen”. „Onze jongens staan nog aan het front, families zijn ten gronde gebracht, nijverheid en handel liggen stil”. „Persoonlijke sympathie” moest wijken voor Vlaamse gevoelens; de Duitsers moesten kategorisch worden uitgesloten, al was het maar om opportuniteitsredenen — voor het welzijn van de universiteit.

De Decker viel dit standpunt konsekwent aan en had kritiek op het algemene verlangen om „politiek” te vermijden; alle aanwezigen hadden meegedaan aan politiek, zij het ook onrechtstreeks. Hij stelde vast dat sommige fakulteiten erover hadden geklaagd dat hun leden de voorkeur gaven aan ententegezinde geleerden en dat hun keuze daarom beperkt was. Maar betekende dit dat andere fakulteiten, wier kandidaten niet ententegezind waren, terwille van de eersten van een promotie of eredoktoraten moesten afzien? Wat het argument „opportunisme” aanging, moest men ook rekening houden met de toestand in Duitsland, waar er juist nu een grote politieke strijd gevoerd werd over de vraag of men Vlaanderen aan zijn lot moest overlaten of niet. Zo Duitsland dit deed, „dan zou er van het Vlaamse Volk niets meer overblijven”. Wat voor (slechte) indruk zou het maken, als men de Duitsers ostentatief zou uitsluiten? Van Roy ging niet akkoord en herinnerde de vergadering aan een vroeger voorstel om aan von Bissing een eredoktoraat te verlenen, wat door de Duitsers afgeraden was: het stemde niet overeen met hun usanties. Ook Doussy — die weliswaar verklaarde dat Vlaanderen neutraal was, al was België in oorlog — vond dat men het idee moest laten varen en voegde eraan toe: „Indien er in Duitsland zoveel strijd is over het al of niet in de steek laten van Vlaanderen, dan hangt de vriendschap van Duitsland voor Vlaanderen aan flauwe draadjes.”

Uit het resultaat bleek hoe bevreesd men was, zowel voor diskussies als voor moeilijkheden. Met elf stemmen tegen zes werd eerst besloten dat er geen buitenlanders zouden aangeduid worden, nadien met acht stemmen tegen zes dat er in dat geval helemaal geen eredoktoraten zouden worden toegekend. De Nederlanders onthielden zich over geheel de lijn.

De viering van het eeuwfeest beperkte zich tenslotte tot een officiële vergadering met verschillende redevoeringen, een banket met de gouverneur-generaal en een avondconcert. De belangrijkste gebeurtenis was de redevoering van von Falkenhausen, die zei dat er drie doeleinden moesten bereikt worden, opdat de universiteit haar taak — het Vlaamse volk te leiden en te dienen — zou kunnen vervullen.

Vooreerst moesten de taken van het akademisch personeel en de onderwezen vakken uitgebreid worden en moest er meer belang gehecht worden aan toegepast werk in seminaries, laboratoria en praktika. De bestaande instellingen

moesten uitgebouwd en vervolledigd worden en er moesten er nieuwe worden opgericht, zoals vroeger was voorzien. Ten derde moest er een soepeler wetgeving komen om de „autonome ontwikkeling” van de universiteit te waarborgen. Om voor dit alles te zorgen werd aan de universiteit rechtspersoonlijkheid verleend en werd haar een kapitaal van 4 miljoen geschonken om haar uitbreiding verder te zetten en te bevorderen „in de jaren van vrede die te wachten stonden”²⁸.

2. Toevloed van vrije studenten

Von Falkenhauseus schenking had belangrijke politieke gevolgen voor de universiteit, maar het academisch personeel werd al gauw gekonfronteerd met dringender problemen dan de expansie van de universiteit in vreedstijd. De Zivilverwaltung begon zich zorgen te maken over de toevloed van Duitse, dus militaire studenten die zich voor kursussen aan de universiteit hadden ingeschreven. Het burgerlijk bestuur vroeg aan de rektor of het geen aanbeveling verdiende hun aantal te beperken. De fakulteiten van de wijsbegeerte en van de wetenschappen waren evenwel van mening dat er geen studenten mochten afgewezen worden, zolang ze aan de gestelde voorwaarden voldeden. Dit principe werd duidelijk op de proef gesteld op het eind van de maand november, toen de scholen in Gent wegens kolenschaarste moesten sluiten. Gedurende het voorbije jaar waren duizenden Belgen naar Duitsland gedeporteerd om er te werken, totdat von Bethmann-Hollweg de verordening weer had ingetrokken. Er was evenwel geen einde gekomen aan de gedwongen tewerkstelling in het etappengebied; Vlaamse arbeiders moesten zelfs achter het front in Frankrijk handenarbeid verrichten. Etappeninspekteur von Schickfuss had de verordening zelfs uitgebreid, zodat alle beschikbare mannen tussen 14 en 45 jaar voor verplichte tewerkstelling in aanmerking kwamen. Door de sluiting van de scholen liepen de leerlingen ervan nu echt gevaar. Op 27 november 1917 had de universiteit reeds 171 studenten ingeschreven, waaronder 27 vrije studenten, en het zag er niet naar uit dat het ritme van de inschrijvingen zoals gewoonlijk zou vermindere. Integendeel, tot 1 januari 1918 meldden zich nog 200 studenten aan; 136 onder hen waren vrije studenten. Pas na nieuwjaar liep het aantal inschrijvingen terug; tot 20 april kwamen er nog maar 33 studenten bij.

In de eerste week van december kwam het probleem ter sprake in de fakulteitsvergaderingen. De Fakulteit der Wetenschappen stemde ermee in de kandidaten op te nemen die uit het middelbaar onderwijs kwamen en

28. Uit T. Heyse, *L'Occupation Allemande en Flandre. Index Documentaire. Tome 1: L'Université Flamande* (Gent 1918-1919). bl. 129-130.

aan de voorwaarden voldeden. Er werd ook besloten de zaak te bespreken met de rektor. 's Anderendaags besliste de Medische Fakulteit een afvaardiging te sturen naar de Zivilverwaltung om over de opeising te spreken. Maar op 7 december stuurde de Rechtsfakulteit onmiddellijk na haar vergadering een afvaardiging van drie leden naar de rektor om hem ertoe aan te zetten in naam van de universiteit de militaire autoriteiten te benaderen en de opeising van middelbare scholieren helemaal te doen stopzetten. Misschien was het wel noodzakelijk de Akademische Senaat samen te roepen. De rektor beloofde een speciale bijeenkomst van de dekanen te beleggen.

Op deze vergadering, die 3 dagen later plaatsgreep, verbond rektor Hoffmann de kwestie van de deportaties met het probleem van de toelating der vrije studenten aan de universiteit. Het bleek dat hij al contact had gehad met de Zivilverwaltung; daar had hij gehoord dat de verplichte tewerkstelling het noodzakelijke gevolg was van een kronisch gebrek aan arbeidskrachten en dat pogingen om er een eind aan te maken nauwelijks op sukses konden rekenen. Men had hem ook gewaarschuwd dat de universiteit zeer omzichtig moest te werk gaan bij het aannemen van vrije studenten, want men kon niet waarborgen dat ook de vrije studenten van de universiteit niet zouden opgeëist worden.

De dag daarop had hij met generaal von Schickfuss gesproken en getracht een zekere overeenkomst te bereiken i.v.m. de criteria voor het aanvaarden van vrije studenten; in de praktijk kwam het erop neer dat hun aantal zou worden beperkt. Leerlingen van de laatste klas en, in uitzonderlijke gevallen, van de voorlaatste klas van de middelbare scholen zouden worden toegelaten; men zou ze geleidelijk aanmoedigen om het toelatingsexamen te doen en regelmatig studenten te worden. Hoffmann stelde voor prioriteit te geven aan studenten aan wier Vlaamse sympathieën niet te twifelen viel, maar von Schickfuss kon hiermee niet akkoord gaan. De generaal waarschuwde ervoor dat, als de universiteit ongeschikte jongelieden inschreef en het aantal vrije studenten te groot werd, de militaire overheden wellicht zouden moeten ingrijpen; over cijfers wilde hij echter niet praten.

De dag nadien had Hoffmann met von Dyck gesproken; deze vond dat de universiteit niet bang moest zijn voor een konflikt met de overheden, indien de richtlijnen die aan von Schickfuss waren voorgelegd, gevolgd werden. Ook hij was van mening dat er geen rekening mocht gehouden worden met „de houding van de studenten tegenover het taalvraagstuk”, omdat men dit ten eerste niet met enige zekerheid kon vaststellen en omdat dit bovendien kon aanleiding geven tot vooringenomenheid. Hij gaf aan de rektor de verzekering dat de gouverneur-generaal persoonlijk contact zou opnemen met de burgerlijke en militaire overheden in het etappengebied om ervoor te zorgen dat met de belangen van de universiteit zoveel mogelijk rekening zou worden gehouden.

In de tijd van één week was elke aandrang om de scholieren te vrijwaren van de verschrikkelijke ontberingen van de dwangarbeid, onder de druk van vage dreiging van een konflikt met de autoriteiten, veranderd in een regelrechte aanval op deze jongelieden als potentiële vrije studenten. Hoffmanns behandeling van het probleem gedurende de vergadering van de dekanen was er uitsluitend op gericht dit mogelijke konflikt te vermijden, door te zoeken naar bepalingen en achterdeurtjes in de onderwijsnetten om een strengere controle op de vrije studenten te kunnen uitoefenen. Naar zijn mening voorzag de wet alleen twee categorieën van studenten: enerzijds regelmatige studenten, van wie men verwachtte dat ze over een zekere graad van bekwaamheid beschikten om een volledig studiejaar te volgen en er examen over af te leggen, anderzijds een tweede groep die enkele afzonderlijke kursussen kon volgen met toestemming van de betrokken fakulteit en tegen betaling van 15 fr. per kursus. De wet kende z.i. geen studenten die zich voor een volledig leerplan inschreven maar geen examens deden, omdat ze niet aan de noodzakelijke toelatingsvoorwaarden voldeden, wat het geval was met de meeste vrije studenten die zich op dat ogenblik aanmeldden. Hij konkludeerde dat de fakulteiten afzonderlijk (en voor zichzelf) konden beslissen of ze studenten van deze laatste categorie al of niet aannamen en dat men dan hetzelfde inschrijvingsgeld kon verlangen als van de regelmatig ingeschreven studenten, nl. 200-250 fr. Om de universiteit te beschermen tegen eventueel haar vijandig gezinde studenten had hij een register laten opmaken waarin de studenten onder eed een verklaring zouden moeten tekenen dat ze zich aan de reglementen van de universiteit onderwierpen, niets zouden doen dat de universiteit schade kon berokkenen en zich te allen tijde op een beschaafde wijze zouden gedragen.

Labberton wees erop dat dit alles bijkomstig was en dat het er vóór alles om ging al het mogelijke te doen om de opeising van scholieren te doen ophouden. Overigens was de verplichte tewerkstelling in de stad uiterst onpopulair; slaagde de universiteit erin van de overheden toegevingen af te dwingen, dan zou ze bij de bevolking veel sympathie wekken.

Hoffmann hield dit voor onmogelijk. De enige weg die open lag, was het voorbeeld van de activistische Gouwraad te volgen en te pogen de maatregelen te verzachten. De Gouwraad had van von Schickfuss de belofte gekregen dat jongelingen onder 18 jaar niet zouden opgeëist worden, tenzij een geneeskundig onderzoek hen als „zeer sterk” had bevonden. Versluys voegde eraan toe dat hij vernomen had dat men slechts 120 van 600 zulke jongelieden had vastgehouden en dat men aan de Gouwraad had beloofd dat ze in de streek zouden tewerkgesteld worden²⁹, enkele dagen verlof zou-

29. „In de streek” betekende in sommige gevallen tewerkstelling achter de frontlinies recht tegenover het Belgische leger, wat nauwelijks aantrekkelijker was dan deportatie naar Duitsland.

den krijgen alle drie weken en een beter onderkomen en een betere voeding dan in het verleden het geval was geweest. Speleers wees erop dat het noodzakelijk was de aandacht van de overheid te vestigen op de toestand van de opgeëisten. Het ziekenhuis lag vol met lieden die ernstige ziekten hadden opgedaan gedurende hun verblijf in de „arbeidersbataljons”, en er bestond gevaar voor een epidemie.

De sluiting van de scholen betekende overigens op zichzelf al een ernstige bedreiging voor de universiteit want door het feit dat iedereen zijn studies moest onderbreken, kon voor de komende twee jaar de rekrutering van nieuwe studenten ernstig in gevaar komen. Versluys opperde de mogelijkheid om voorbereidingskursussen voor scholieren uit het middelbaar onderwijs in te richten; dezen konden zich dan later voor regelmatige studien laten inschrijven. Hij was er zeker van dat de overheden zich voor zulk een suggestie ontvankelijk zouden tonen.

Het resultaat van al deze discussies was een steeds maar scherpere controle op de toelating van vrije studenten, die onder druk gezet werden om zich als regelmatige studenten te laten inschrijven. Er kwamen ook twee petitie tot stand, waarvan één tot de Etappeninspekteur en de tweede tot de Verwaltungschef was gericht. Twee maanden later kon de rektor aan de dekanen meedelen dat het antwoord op deze brieven „in de vorm inderdaad streng” was geweest, maar dat ze geen moeilijkheden hadden veroorzaakt met de militaire overheid. De dekanen wezen ook een motie af van de studentenvereniging, die verlangde dat zij die vijandig stonden tegenover de universiteit, niet als regelmatige studenten mochten toegelaten worden; er werd geantwoord dat hieromtrent doeltreffende maatregelen genomen werden. Toen vier studenten van de Sint-Lievensschool naar hun school wensten terug te keren, toen die in maart 1918 haar deuren weer geopend had, werd hun er wel op gewezen dat ze last konden krijgen met de militaire overheid. Men raadde hen aan te doen wat zij het best vonden. De universiteit zou een oogje dicht doen, maar de rektor zou verplicht zijn de waarheid te zeggen over wat er gebeurd was, indien de overheid een onderzoek zou instellen naar de toestand aan de universiteit.

De kwestie van de dwangarbeid en de houding van de universiteit in deze aangelegenheid geven een duidelijk beeld van de toestand van de universiteit in het algemeen. In tegenstelling tot wat men algemeen aanneemt, tonen de feiten aan dat de universiteit de dreiging der verplichte tewerkstelling allesbehalve als een welkome gelegenheid beschouwde om haar studentenaantal op te drijven, hoewel niet kan gelochend worden dat de opgepepte inschrijvingscijfers post factum als propagandamiddel werden gebruikt. Anderzijds betekende het geprivilegieerde statuut van de universiteit, die toch vrijgesteld was van de ontberingen en moeilijkheden waaronder andere instellingen te lijden hadden, al een aanklacht en een veroordeling op zichzelf.

Zij die niet rekenden op een Duitse overwinning en daarom de verplichte tewerkstelling niet wilden vergoelijken — er waren er enkelen die dat wel deden³⁰ — stelden ten slotte de belangen van de universiteit boven alle andere. Daardoor hadden zij zich echter van de rest van de gemeenschap afgezonderd en zichzelf in een uiterst zwakke positie gemancœuveerd. De universiteit was nl. volledig afhankelijk van de bescherming door de gouverneur-generaal — en van de op lange termijn berekende belangen van de Flamenpolitik — zowel tegen de vijandigheid van Belgische zijde als tegen de Duitse oorlogsvereisten.

3. Een nieuw financieel statuut

Het verlenen van rechtspersoonlijkheid aan de universiteit en de schenking van een kapitaal van vier miljoen waren het begin van wat volgens de plannen van 1916 een lange periode van expansie had moeten worden; ze werden voorgesteld als een nieuwe daad van grootmoedigheid vanwege de Duitse regering om „de universiteit te steunen en te bevorderen in de jaren van vrede die op komst waren”. De basis van de nieuwe regeling was bijna zeker door de Zivilverwaltung ontworpen, maar de juiste oorsprong ervan en de politieke motieven die erachter staken, kennen we niet.

Praktisch gezien beantwoordde het pakket aan een absolute noodzakelijkheid, wilde men het programma van 1916 nog vóór het eind van de oorlog ook maar enigszins uitvoeren; de nadruk die op de faktor spoed gelegd werd gedurende het gehele verloop, wijst erop dat dit een belangrijk motief was. Tegen het einde van 1917 ondervond de universiteit allerhande zware financiële en administratieve moeilijkheden die zulk een expansie bedreigden. Administrateur Haerens klaagde erover dat belangrijke betalingen vanwege het Ministerie van Financiën veel te laat kwamen en verzocht dringend om geld om de maandelijks salarissen te betalen. In een niet gesignde nota uit februari 1918 kloeg zijn opvolger Huybrechts over dagelijks binnekomende brieven en over herhaalde bezoeken van niet betaalde handelaars en deelde hij mee dat hij van de Zivilverwaltung 17.500 fr. moest lenen om in die maand enkele salarissen te betalen. Het was duidelijk dat het programma van de „Studienkommission” onder deze voorwaarden niet ver zou uitgevoerd worden. Daarom had het zeker zin aan de universiteit de macht en de noodzakelijke middelen te verlenen om haar taak zelf te verrichten onder een zekere vorm van controle.

Terzelfdertijd was het allermint duidelijk op welke vorm van vrede de universiteit werd voorbereid noch hoe de overgang zou tot stand komen.

30. Vgl. de debatten in *Les Archives du Conseil de Flandre*, gepubliceerd door de *Ligue Nationale pour l'Unité Belge* (Brussel, 1928).

Enerzijds kan men het verlenen van zulk een autonomie samen met een onafhankelijke kapitaalbron beschouwd hebben als een wapen dat bedoeld was om de universiteit voor te bereiden op en om de gevolgen te bestrijden van de eventuele terugkeer van een vijandig gezinde Belgische regering. De Duitse overheid had toch de gedachte verspreid en bevorderd dat de universiteit niet meer kon worden vernietigd en dat ze bestemd was om als een basis van Duitse invloed in België te blijven bestaan, zelfs als al het andere verloren was³¹. Daarenboven hielden nog enkele activisten vast aan de overtuiging dat de grondslag van de universiteit wettelijk en verdedigbaar was, al was dat meer een hoop dan een echte overtuiging.³²

Anderzijds waren deze ideeën, die nog uit de tijd van von Bissing en van de op lange termijn berekende Flamenpolitiek dateerden, in werkelijkheid al door de gebeurtenissen achterhaald. De Belgische regering had overduidelijk verklaard dat ze vastbesloten was de Vlaamse instelling bij haar terugkeer te vernietigen en de gevoelens van de Vlaamse bevolking tegenover het Duitse bestuur waren er niet op verbeterd, wel integendeel.

Men had intussen de politiek op lange termijn verlaten en geopteerd voor de onmiddellijke vernietiging van de Belgische staat, om elke terugkeer naar de status quo ante bellum te verhinderen; men had de Bestuurlijke Scheiding van het land doorgedrukt en langs het aktivisme om de voorwaarden geschapen voor een quasi-zelfstandige Vlaamse staat, die van Duitse steun zou afhankelijk zijn. Daarom was elk overlevingsplan voor de universiteit de gevangene van de tegenstellingen die bestonden tussen de twee stadia van de Flamenpolitiek. Zelfs indien het haar uiteindelijke doel was het voortbestaan van de universiteit te verzekeren, wat er ook mocht gebeuren, toch berustten de enige daartoe ter beschikking staande middelen op voorwaarden die door de Duitsers waren opgelegd.

Deze contradicties vindt men ook terug in een werkstuk dat J.N. Labberton over de nieuwe maatregel had opgesteld. Deze was toen dekaan van de rechtsfaculteit en één van de weinigen die klaarblijkelijk door de Zilververwaltung waren geraadpleegd tussen oktober, toen het nieuwe wettelijke statuut van de universiteit werd afgekondigd, en februari, toen een beheerraad en een Curatorium waren opgericht om het fonds te beheren. Al die tijd schijnen de meeste leden van het academisch personeel van de gehele zaak

31. von Dyck, *Die Umwandlung...*, bl 87-88; von Bissing, *Die Genter Universität...*, bl 56. Faingnaert, *Verraad of Zelfverdediging?* bl 361 stelt vast dat het feit, dat de Duitsers financiële waarborgen aan het academisch personeel (en niet aan andere activisten) gaf, bij menig activist de indruk wekte, dat de universiteit hoger werd aangeslagen dan alle andere aspecten van de Flamenpolitiek, in de verwachting dat zij tenminste de oorlog zou overleven.

32. In een brief aan Pieter Tack, gedateerd niet vroeger dan 26 april 1918, betoogden Lucien Brulez en Antoon Jacob dat een voorgestelde wijziging van het wettelijk toegelaten maximaal aantal professoren de wettelijke positie van de universiteit in gevaar zou brengen. A.R.U.G. 4A 2/4 186(200).

niets meer te hebben geweten dan van wat von Falkenhausen hen in zijn rede had verteld.³³

Labbertons nota wees erop dat de universiteit een staatsinstelling bleef en dat de onvolledige decentralisatie die door de nieuwe maatregel werd ingevoerd, alleen tot gevolg kon hebben dat haar financiële en administratieve doelmatigheid vergroot werd „binnen het kader van de staat”, vooral daar de bevoegdheid van het voorgestelde Curatorium zich alleen uitstrekte over het eigen kapitaal van de universiteit. Indien het de bedoeling was de universiteit onafhankelijker te maken van het centraal bestuur, dan zou het staatsambt van administrateur van de universiteit moeten afgeschaft worden en moesten de algemene bevoegdheden van deze administrateur overgedragen worden aan de nieuwe Raad van Beheer. Dit zou weliswaar een gekompliceerder wetgeving nodig maken, maar in elk geval zou de universiteit een staatsinstelling blijven. Dit principe vooropgesteld, gaf hij de aanbeveling de beide voorgestelde colleges te versmelten tot één niet te groot orgaan, dat zou bestaan uit „hoogstaande mannen van vertrouwen en aanzien”, die niet noodzakelijk leden van het academisch personeel hoefden te zijn en zouden aangesteld worden door de staat.

In het licht van zijn eigen interpretatie van de nieuwe rechtspositie achtte Labberton de kansen van de nieuwe wetgeving uiterst gering om de nieuwe universiteit in enige leefbare vorm te handhaven tegenover een volstrekt vijandige regering; wel meende hij dat ze een duidelijk voordeel zou betekenen „in geval men met een gematigd vijandige regering of met afwisselende goed- en slechtgezinde regeringen zou te doen hebben”. Zijn analyse was juist, maar zijn besluit en zijn aanbevelingen waren blijkbaar niet overtuigend voor de Zivilverwaltung, die er in elk geval geen uitvoering aan gaf. Het heeft er de schijn van dat zelfs Labberton niet juist beseftte wat de opzet was vanwege de Duitse overheid. Dit blijkt uit zijn verzet tegen een amendement bij het ontwerp voor het Curatorium, waardoor dit laatste veranderd werd in een college dat bestond uit de rektor en een aantal professoren, en dat er de controlerende functie aan ontnam. Pas later werd de reden voor deze laatste maatregel duidelijk; in tegenstelling tot Labbertons voorstellen stond de Zivilverwaltung een oplossing voor die geen ruimte liet voor vertegenwoordigers van buiten de universiteit, maar steunde op een directe en eerder eenzijdige band tussen de universiteit en de Duitse overheid.

Eind december, na een lange discussie over principes en personen — waarvan jammer genoeg geen verslag bestaat —, stelden de dekanen, plichtsgetrouw, een lijst op voor benoemingen voor het Curatorium. Dörsfel en Stöber hadden zich reeds kandidaat gesteld, De Bruycker werd voorge-

33. A.R.U.G. 4A 2/4 183(10). Het werkstuk van Labberton vermeldt enkel één andere adviesbron, nl. een zekere Dr. Kopsch.

steld evenals Speleers en Van den Berghe, die nog moesten beslissen. Er werd duidelijk gemaakt dat de aanduiding van één vertegenwoordiger per fakulteit zuiver volgens routine gebeurde en dat de lijst voor de overheid niet bindend was. Niets wijst op verdere discussies vóór 21 februari 1918, de dag waarop de dekreten over de Raad van Beheer en het Curatorium werden ondertekend.

Onmiddellijk na de ondertekening werd Hoffmann verzocht de Akademische Senaat bijeen te roepen om de leden van de Raad van Beheer aan te duiden. Gedurende een vergadering van de dekanen, die dezelfde week plaats had, legde hij uit dat enige of zelfs alle leden van de Raad van Beheer konden lid worden van het Curatorium en dat dit ertoe zou bijdragen de onafhankelijkheid van de Hogeschool tegenover het centraal bestuur te verzekeren.

De Raad van Beheer was het „orgaan van de universiteit”, het Curatorium zou het „orgaan van de regering” zijn; hoe meer leden van het eerste in het tweede kollege zetelden, des te meer invloed zou de universiteit hebben. Hoe hij aan deze indruk kwam en of hij dit zelf geloofde, daar hebben we het raden naar; want volgens de richtlijnen moest het Curatorium helemaal uit leden van het akademisch personeel bestaan. Er zijn helaas maar weinig sporen te vinden van de vergaderingen van dit lichaam, zodat we niet kunnen nagaan of zijn statuut op die manier juist geëvalueerd werd.

De senaatsvergadering liep die week allesbehalve van een leien dakje. Ze begon met de voorlezing van een brief aan de rektor, die de dag tevoren op een vergadering van de Medische Fakulteit was goedgekeurd en waarin geprotesteerd werd tegen het feit dat men slechts 24 uren had gekregen om kandidaten voor te stellen voor een Raad van Beheer waarvan men tot nog toe „noch de aard noch de bevoegdheid kende”.³⁴ Hoffmann legde uit dat de vlug stijgende grondprijzen de spoedige oprichting van een kollege nodig maakten dat tot doel had het kapitaal te beheren dat aan de universiteit was geschonken om gronden te kopen; de overheid wenste de benoeming van de leden tegelijk met het dekreet zelf af te kondigen. Hij verklaarde ook dat, overeenkomstig het dekreet, de Raad van Beheer niet het hoogste gezag zou zijn en dat deze niet zou kunnen handelen tegen de belangen van de Vlaamse Hogeschool. De regering zou „een zekere macht van toezicht” behouden om te verhinderen dat het geld verkeerdelijk gebruikt werd en kon zelfs de Beheerraad ontbinden en dadelijk een nieuwe laten kiezen. Ook hij kende de tekst pas sedert enkele dagen; er was ongelukkig geen tijd meer geweest om fakulteitszittingen te houden.³⁵

34. A.R.U.G. Notulen van de Akademische Senaat, 1 maart 1918. Er bestaat geen verslag van de vermelde faculteitsvergadering.

35. De reden die voor deze haast werd opgegeven, overtuigt niet, gelet op het feit, dat reeds vier maanden waren verstreken sedert de publikatie van het oorspronkelijke dekreet. Klaarblijkelijk heeft Hoffmann weinig meer bekendgemaakt dan geschreven stond in het dekreet over de Raad van Beheer; hij heeft het blijkbaar alleen gewoon voorgelezen.

De Senaat was niet gerustgesteld. Ten Horn wenste niemand te benoemen; de Medische Fakulteit had reeds geprotesteerd tegen de oprichting van het Curatorium. Nu het gebleken was dat er bepaalde bindingen zouden bestaan tussen de twee organen, zou de medewerking aan de samenstelling van de Raad van Beheer tegelijk goedkeuring van het nieuwe Curatorium impliceren, wat hij niet wenste te doen. De rektor herhaalde dat de Senaat voor de Raad van Beheer kon verkiezen wie hij wilde, en dat dezen waarschijnlijk ook lid van het Curatorium zouden worden, zodat onrechtstreeks de universiteit min of meer dit laatste kollege zou controleren.

De Vries-Reilingh was niettemin de mening toegedaan dat enig protest op zijn plaats was, daar men toch voor een „fait accompli” was gesteld, maar Hoffmann wees erop dat de verordening al ondertekend was. Men diende er „zich bij neer te leggen of te staken”. Andere professoren verklaarden dat zij, zelfs na voorlezing van het reglement, toch niet goed wisten wat erin stond, en dat ze tijd nodig hadden om na te denken. Claeys vond evenwel dat er met het geschenk van die vier miljoen noodzakelijkerwijze zekere voorwaarden zouden verbonden zijn; die lagen thans in de verordening.

Hoffmann stelde Dosfel, De Bruycker, Speleers, Van den Berghe en Claeys voor. Nadat Van den Berghe en Laqueur enkele bedenkingen hadden geuit, werden Hoffmanns kandidaten verkozen, met uitzondering van Claeys, die door De Vries-Reilingh vervangen werd. Dit gebaar was de enige vorm van protest.

Op 9 maart werden de vijf in de Raad van Beheer benoemd met Hoffmann als voorzitter. Drie dagen later hielden ze een vergadering om in overeenstemming met het dekreet een plaatsvervangende voorzitter (Dosfel) te kiezen en een sekretaris aan te duiden. Het was op dit punt dat het nu voor het eerste duidelijk werd over welke controle- en toezichtsbevoegdheden de overheid zou beschikken, en wel door een verwijzing naar „von Dycks nota over een Vertrauensmann (Erlaß van de gouverneur-generaal van 21.2.1918)”³⁶. Dit besluit was inderdaad een begeleidingsschrijven bij de verordening dd. 21.2, maar von Dyck had het niet vroeger ondertekend dan de dag vóór de eerste samenkomst.

Zo werd men gekonfronteerd met een nieuw „fait accompli”; de gouverneur-generaal behield zich het recht voor een vertegenwoordiger te benoemen bij de Raad van Beheer; deze moest een Duits staatsambtenaar zijn, doch aan te duiden door de Raad van Beheer zelf. De gouverneur-generaal kon hem ook afzetten. Deze vertegenwoordiger zou het recht hebben alle vergaderingen bij te wonen, de boeken na te zien en alle uitgaven goed te keuren. Verder zouden alle rechten die de gouverneur zich voorbeehield, „overgedragen worden op het Duitse Rijk op het ogenblik dat de

36. A.R.U.G. 4A 2/4 183(123) Notulen van den Raad van Beheer, 12 en 14 maart 1918.

Duitse bezetting in Vlaanderen een einde zou nemen". Geen enkele Belgische regering, tenzij ze zeer verzwakt was of ondergeschikt was aan het Duitse Rijk, zou zulk een inmenging kunnen aanvaarden, maar, zoals Hoffmann had gezegd, de universiteit had de keuze tussen het geheel te aanvaarden of te staken, en dat betekende dat ze niet te kiezen had.

Twee dagen later bezocht von Dyck zelf de tweede vergadering om het doel van de nieuwe maatregel en van het fonds van vier miljoen uiteen te zetten en om te verklaren waarom het gouvernement wenste „een persoon die zijn vertrouwen genoot", te hechten aan het kollege: „om de opgerichte Vlaamse universiteit op de richtige (*sic*) Vlaamse baan te houden en alle anti-Vlaamse strekkingen te verhinderen".

Hij kon aan Speleers de verzekering geven dat dit toezicht zich niet uitstrekte tot geld dat bijv. door de Belgische overheid werd betaald of door particulieren werd geschonken. Hoffmann kondigde de benoeming van de leden van het Curatorium aan en gaf lezing van de namen van de kommissieleden die voor dit kollege waren aangesteld. Dan hield de vergadering zich bezig met de bespreking over de gebouwen en gronden die moesten aangekocht worden. Op het eind van de zitting had een besloten vergadering plaats (zonder von Dyck) die drie kwartier duurde. „Na een korte bespreking over de mogelijke kandidaten als vertrouwensman van de Beheerraad te kiezen wordt besloten maar één kandidaat voor te stellen, nl. de heer von Dyck. In geheime stemming werd de heer von Dyck met algemene stemmen tot vertrouwensman gekozen".

Von Dyck was in feite de enige ernstige kandidaat. Als adviseur voor het Hoger Onderwijs en als voorzitter van de „Studienkommission" was hij van bij het begin voortdurend betrokken geweest bij de planning van de uitbouw van de universiteit en bij de rekrutering van het academisch personeel. Vanuit Brussel stond hij regelmatig per brief in contact met de fakulteiten, hij vroeg hen om advies en deelde hen de nieuwe benoemingen mee; steeds had hij rekening gehouden met hun opvattingen. Als er problemen waren, zoals in december 1917 in verband met de vrije studenten, of in januari 1918, toen de ziekenhuizen zonder brandstof zaten, was het de professor uit München geweest die men om raad en om hulp had verzocht. Zijn verkiezing was dus a.h.w. een koers met maar één paard. Een maand na zijn benoeming besloot de Raad van Beheer „op uitdrukkelijk advies van de heer von Dyck" in geen geval toe te laten dat de richtlijn van de gouverneur-generaal zou publiek gemaakt worden.

De Raad van Beheer was op die manier volledig gebonden aan de Duitse overheid. De vier miljoen frank bleven in de Deutsche Reichsbank in Berlijn in de vorm van Duitse schatkistbons en werden overgemaakt aan de Banque de Flandre, wanneer daarom werd verzocht. In feite werd het fonds aan de Deutsche Reichsbank betaald door de „Finanzabteilung bei dem General-Gouverneur" in Brussel; volgens Heyse was het juist deze dienst die

bevoegd was voor het heffen van de belastingen die nodig waren om de bezettingskosten te betalen, m.a.w. de Belgische belastingbetalers vereffenden de rekening voor de schenking van de Duitse regering.

Hoever was dat bekend? Wanneer werd het bekend? En wie wist het? Labberton was natuurlijk in het begin van december geraadpleegd voor het ontwerp van de dekreten i.v.m. beide kolleges, maar men had hem op dat ogenblik zeer waarschijnlijk de plannen voor Duitse inmenging niet meegegeeld. Hoffmann had een vage kennis i.v.m. beide kolleges, die echter gedeeltelijk onjuist bleek te zijn. De rest van het academisch personeel schijnt weinig belangstelling te hebben gehad voor geheel de aangelegenheid, totdat de laatste regelingen met zulk een onakademische spoed werden doorgedrukt. Heel waarschijnlijk wisten de leden van de Raad van Beheer helemaal niets over een Vertrauensmann vóór het begin van de vergadering; op de tweede vergadering werden ze dan ingelicht over de regeling, maar ze wilden tenslotte geen herrie verwekken. Behalve sporen van verlegenheid over de respectieve verplichtingen van beide kolleges, wijst niets erop dat de Raad van Beheer er zich niet bij neerlegde de toegewezen taken te behartigen.

Het ziet ernaar uit dat de periode die begon met de oprichting van de twee kolleges, tegelijk de herleving van de grootse plannen van 1916 betekende én het begin was van het kwijnende einde van een instelling die haar bestaan aan de oorlog te danken had. Het beheer begon huizen en bouwgrond te kopen en gaf rapporten in opdracht over de uitbreidingen en veranderingen die nodig waren voor de Landbouwschool, de instituten en de ziekenhuizen. In juni werd een ruim huis aangekocht en geopend als studentenhuus en studentenrestaurant, om een einde te maken aan alle problemen i.v.m. huisvesting en voeding. De Fakulteit van de Wetenschappen besprak met von Dyck een nieuw volledig programma voor de Technische Scholen en de Literaire Fakulteit nam contact op met het ministerie voor een mogelijke wijziging van het wettelijk maximum aantal kolleges, om de gewenste posten van specialisten te kunnen bezetten. In de Senaat werd een motie van het studentenkorps Hou ende Trou besproken, waarin om de instelling werd verzocht van een leerstoel in de Thomistische Wijsbegeerte — met het doel meer katholieke studenten aan te trekken —; hij stemde erin toe de mogelijkheid ervan te onderzoeken. In de Medische Fakulteit werd een commissie ingesteld die konkrete voorstellen voor een Verpleegsterschool moest uitwerken. De Zivilverwaltung vroeg aan de dekaan een advies i.v.m. de oprichting van een School voor Tandheelkunde binnen deze Fakulteit.

Maar intussen deden slechts 57 studenten in juli hun examens (slechts 13 onder hen waren ingeschreven in de nieuwe Technische Scholen) en verlieten de meest betwiste docenten en professoren het land. In juni werd in de Fakulteit der Letteren de opvolging van J. A. Jolles besproken, die een professoraat in Leipzig had aangeboden gekregen. Ook op de Duitser Dr. Wolff

wachtte een betrekking in Hamburg, maar hij moest in Gent blijven, zolang de oorlog duurde. De Medische Fakulteit moest aan von Dyck schrijven om hem te verzoeken de Duitser Forster toch niet naar Kiel te verplaatsen.

Er staat weinig informatie ter beschikking over de laatste vijf maanden van de Vlaamse Hogeschool onder de Duitse bezetting. Alleen de Beheerraad bleef regelmatig verder vergaderen gedurende de zomervakantie, maar de notulen zijn allesbehalve uitvoerig. In juni werd Speleers aangesteld om Hoffmann als rektor te vervangen; deze had drie maanden ziekteverlof gekregen, dat later verlengd werd. Speleers zou deze post niet lang bezetten. De Duitsers waren reeds begonnen Gent te evakueren, toen het derde akademisch jaar op 15 oktober geopend werd. Een week later was de universiteit gesloten en hadden de 155 studenten die zich hadden laten inschrijven, de stad verlaten.

4. Besluit

Het was een teleurstellend einde, dat de loyalisten bitter stemde, en niet zonder reden. Men mag immers rustig aannemen, dat men nauwelijks het woord verraad in de mond zou hebben genomen, indien de universiteit in het Frans haar werkzaamheden had hervat (vgl. de *Facultés Modernes*). Dat was niet gebeurd, met het gevolg dat zij wier enige misdaad het schijnbaar geweest was in het Nederlands te onderwijzen, gestraft werden met twee tot tien jaar gevangenis. Studenten die zich hadden ingeschreven aan de Hogeschool of voor een speciale kommissie examen hadden afgelegd, werden uitgesloten en mochten niet verder studeren. Men is geneigd de activisten gelijk te geven dat zulke activiteiten met de oorlog maar weinig te zien hadden.

Maar het korte bestaan van de Hogeschool toont aan hoe dat argument in de praktijk werd uitgehold. Eerst en vooral was de aanvankelijke, halfslachtige, door de meesten gehuldigde overtuiging dat de universiteit buiten de politiek moest blijven nauwelijks houdbaar, gezien de rol die het politieke opportunisme — aan beide zijden — al gespeeld had bij haar oprichting zelf. Men kan zich niet voorstellen dat dit zich niet verder zou ontwikkelen. De Akademische Senaat schijnt heel wat tijd besteed te hebben aan het berekenen van politieke opportuniteiten in discussies die wel eens een eerder vermakelijk karakter hadden. Het gevolg van de impasse in de Senaat was dat de argumenten en de actie eenvoudig verlegd werden naar de Raad van Vlaanderen. De universiteit was door de feiten achterhaald; alleen in dit opzicht bleef ze buiten de politiek — maar ze werd nog meegesleept door de ontwikkeling van de Flamenpolitik.

Op de tweede plaats is het overduidelijk dat het aanvaarden van de Vlaamse universiteit tevens betekende dat de activisten hun belangen met

die van de bezettende macht verbonden, om het even wie ze zich als overwinnaars in de oorlog wensten. Zelfs als men de oprichting van de Raad van Vlaanderen en de Bestuurlijke Scheiding buiten beschouwing laat, toonden de verplichte tewerkstelling en de opeisingen aan hoe bevoordeeld en geïsoleerd de positie van de universiteit was in vergelijking met de rest van de gemeenschap, die vele lasten en ontberingen moest verdragen, en hoe de band met de Duitse overheid daardoor dichter werd aangehaald. Het is duidelijk dat de universiteit een rol bleef spelen in het kader van de Duitse politiek. Er blijven nog een aantal vragen open. Welke waren de verwachtingen van de Zivilverwaltung i.v.m. de handhaving en de ontwikkeling van de universiteit? Was het geschenk van von Falkenhausen alleen maar een voorbeeld van wat Wende „Realpolitik zonder rekening te houden met de realiteit” noemt? Hoe kwam het dat juist de „loyalistische” activisten het meest verstrikt waren geraakt? Was het omdat zij het meest bekommerd waren om het voortbestaan van de universiteit na de oorlog? Of omdat de anderen elders hun bezigheden hadden? Of omdat zij hun eigen deelneming beschouwden als de enige beschikbare waarborg tegen een Duitse overheersing? Of omdat zij het minst gekompromitteerd waren onder de leden van het academisch personeel en daarom hoopten, na het einde van de vijandelijkheden, de Belgische gevoelens en gevoeligheden het minst te kwetsen? En juist daarom meenden de beste kansen te hebben om de Hogeschool aanneembaar te maken, wat er ook mocht gebeuren na het einde van de oorlog? Maar in 1918 kunnen ze niet veel illusies meer hebben gekoesterd.